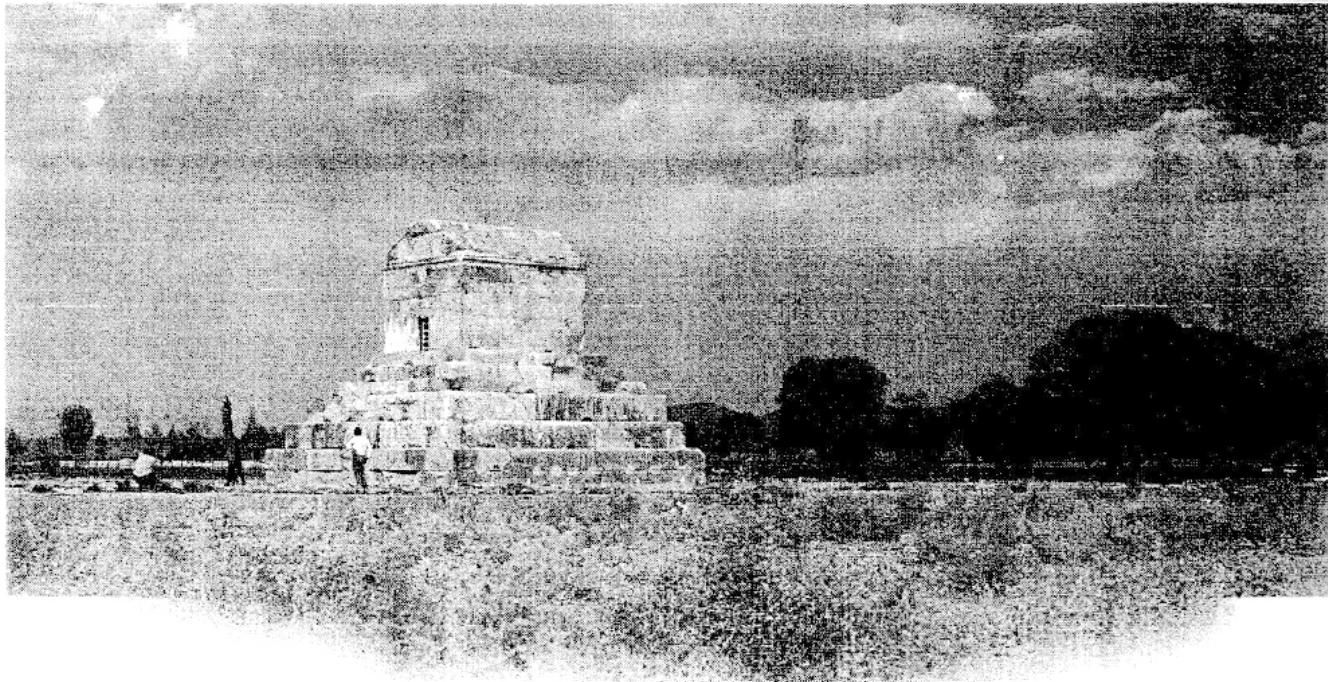

ماه نو

ویژه نخستین همایش
پاسداری از یادگارهای فرهنگی

نشریه انجمن اسلامی دانشجویان دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، سه شنبه ۸ آسفند ۱۳۹۵

پاسداری از یادگارهای فرهنگی

اهمیت تئک بلاغی

از سوی دیگر تئک بلاغی به دلیل عبور عشایر و مسیر کاروان‌رو تاریخی و جاده‌ی شاهی - معروف‌ترین و کهن‌ترین جاده‌ی بین‌المللی جهان - و آثار بیار ارزشمندی چون ابزارهای سنگی ۴۰ هزارساله (متعلق به دوران «موسترین» یا «موسترین») سکونت‌گاه‌های (غارهای) انسان‌های دوره‌ی فراپارینه‌سنگی تا آغاز دوره‌ی نوسنگی (اهمیت این یافته‌ها علاوه بر مهم بودن دوران مذکور از نظر آغاز کشاورزی و اهلی‌سازی برخی جانوران و گیاهان وحشی توسط انسان، به دست آمدن این مواد برای اولین بار در کاوش‌های علمی باستان‌شناسی در منطقه‌ی زاگرس شرقی است)، گورهای دوره باکر (حفظ این گورستان وسیع هفت هزارساله برای جامعه‌شناسی و انسان‌شناسی دوره‌های پیشین بسیار ارزشمند است)، کوره‌های ۷۵۰ ساله‌ی سفالگرگی که یکی از آن‌ها هنوز کانال سوخت‌رسانی دارد و یافتن حدود چهار هزار قطعه سفال (این گشایی‌ها نشان از آن دارند که این محوطه در بیش از هفت هزار سال پیش کارگاه صنعتی پخت سفال بوده است)، خندق طویل دوره فرامخانشی، حوض ساخته شده از لاسته سنگ با اندازه گنج، دهکده‌ای متعلق به دوره هخامنشی (این روستای هخامنشی با دیوارهای دفاعی و لوله‌های سفالی دفع فاضلاب در نزدیکی سد سیوند واقع شده است. ناگفته باستان‌شناسان با انجام بررسی‌های رُزوفزیریک بیش از ۲۰ ساله‌ی یافته را که اکنون زیر خاک مدفون مانده‌اند در این محوطه شناسایی کرده‌اند. کشف یک دهکده هخامنشی اهمیت زیادی دارد و این نخستین باری است که بقایای عمماری روستایی این دوره باستانی و با اهمیت ایران، شناسایی می‌شود و می‌توان به‌یاری آن از کم و کیف ساختار جامعه‌ی روستائیان در قلمرو مرکزی فرمزاویه هخامنشی آگاه شد)، بقایای کوشکی از دوره هخامنشی (این کاخ متعلق به داریوش اول و نشان از شکارگاه بودن این منطقه‌ی زیباست. تیمی از این سازه توسط لودرهای بیمان کار ساخت سد با خاک یکسان شد و نیمی دیگر هنوز کاوش نشده و از نظر شناخت بنایهای دوره‌ی هخامنشی مهم است)، سازه‌های آبی (یکی از شگفتی‌های این منطقه یخشی از سازه‌های آبی است که حفظ آن‌ها می‌تواند مبنای پژوهشی دائم دار برای آگاهی از میزان شناخت ایرانیان دوران باستان از مدد و سدسازی باشد). کردهای قلزیریزی عهد داریوش که در سرباره‌های آنها در کنار کانی سبلیس کانی پیروکسین یافت شده که برای جداسازی ضایعات از آهن

محل ساخت سد سیوند

سد سیوند در ۹۵ کیلومتری شمال شیراز، ۵۰ کیلومتری تخت‌جمشید و در حدود ۱۷ کیلومتری پاسارگاد روی رودخانه پلوار و درون منطقه‌ای که به «تئک بلاغی» معروف است و در بخش هخامنش شهرستان پاسارگاد قرار دارد، مراحل پایانی ساخت خود را می‌گذراند. تئک بلاغی که رودخانه پلوار در آن جاری است در حد فاصل پاسارگاد و تخت‌جمشید واقع شده و نه تنها یکی از چشم‌اندازهای برجهسته تاریخی - فرهنگی ایران نیز حائز اهمیت فراوان است. رودخانه پلوار (سیوند) پس از دوره تاریخی ایران نیز حائز اهمیت بزرگ از واه تئک بلاغی به شهر استخر و شهر پارسه گذشت از کنار آرامگاه کوروش بزرگ از واه تئک بلاغی به شهر استخر و شهر پارسه (تخت‌جمشید) می‌رسد و حلقه‌ی پیوند دو محوطه‌ی ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی است - تخت‌جمشید، از نخستین سازه‌های ایرانی که به شیوه‌ی رسیده و پاینخ نخستین امپراتوری جهان و به قول هنگل، اندیشمند بر جسته‌ی غربی نخستین کشور جهان بوده است. به قول ویل دورانت، تخت‌جمشید «شاید زیباترین کاخ‌هایی است که پسر چه در گذشته و چه در دنیاً جدید ساخته است» (خلاصه‌ی تاریخ تمدن جلد یکم، نیویورک، ۱۹۵۴، ص۳۸)، به طوری که «ستا در خرابی، تخت‌جمشید امروز از خیره کننده ترین مناظر دنیاست» (ایران، انتشارات پنگوئن، ۱۹۵۹، ص۱۸۵). در هیچ اثر باستانی به‌اندازه‌ی تخت‌جمشید تمام قدرت فنی و هنری مرحله‌ای اصلی از تاریخ پسر با هم جمع شده و در هیچ مجموعه‌ی هنری، جوری و هم‌آهمنگی جزیيات با طرح و مظور کلی به‌اندازه‌ی تخت‌جمشید رعایت نشده است (سیدنقی نصر، ابدیت ایران)، به طوری که آرتوس پوب آنجا را - با توجه به شروی جهان‌داری هخامنشیان - در حکم نخستین نمونه‌ی سازمان ملل می‌داند. پاسارگاد، که به دنبال ثبت آن در فهرست یادمان‌های جهانی یونسکو، مدیر مرکز میراث جهانی این سازمان طی یادداشتی به معاون سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و ریس هیأت ایرانی حاضر در بیست و هشتمنی اجلاس کمیته میراث جهانی از پاسارگاد به عنوان جواهری که به فهرست میراث جهانی، زینت و شرافت می‌دهد، باد کرد. این تعریف مدیر مرکز جهانی یونسکو را نباید یک تعارف تلقی کرد زیرا حقوق شر و آزادی انسان که در سال ۵۲۸ پیش از میلاد از سوی کوش اعلام شد، زیب نالار عمومی سازمان ملل متحد است.

بر بنیان نظرات کارشناسی، اگر سد به طور کامل آبگیری شود - که امکان آن وجود ندارد - ارتفاع آب ۱۸۵۴ متر از سطح دریا خواهد بود. این ارتفاع آب، تمامی تنگ بلاغی را که ارتفاع آن بسیار کمتر است، تمام روتاستاهای در مسیر را که ارتفاع آن ها حدود ۱۸۳۰ تا ۱۸۴۳ متر است و همه دشت پاسارگاد را که ارتفاع آن از سطح دریا بین ۱۸۲۰ تا ۱۸۵۰ متر است، خواهد پوشاند. آرامگاه کورش، تخت کوهک، مادر سلیمان، مبارک آباد، ابوالوردی و گستره باستانی کردشول حدود ۷ تا ۱۰ متر به زیر آب خواهند رفت. مهندس زعیم در این مورد معتقد است که اگر سد سیوند فقط تا بلندای ۴۰ متر آبگیری شود، یعنی ۱۷ متر پایین تر از بلندای ساخته شده، که خدا توان آبدیهی رودخانه سیوند است، پیشتر دشت پاسارگاد زیر آب خواهد رفت.

بنابراین، ادعای مجریان مبنی بر این که فاصله انتهای دریاچه تا پاسارگاد بین ۵ تا ۹ کیلومتر است پندره ای نارواست، کما که همین مقدار هم بر حسب راه های پرا

پیچ و خم محاسبه شده و نه بر مبنای خط مستقیم!

از سوی دیگر، ادعایی یکی از مسئولان دولتی که: «یک رشته کوه بین دریاچه سد و مقبره کورش حائل شده و مانع انتقال رطوبت خواهد شد و در نتیجه تاثیر مستقیم بر بنای آرامگاه کورش تغواص گذاشت» هم نادرست است. از دیدگاه کارشناسان موجودیت این کوه مذکور نامشخص است. حد فاصل دریاچه و دشت پاسارگاد دره ای میان کوه تخت طویل و کوه کلات است که رودخانه سیوند در آن جریان داردبا یک نگاه ساده به نقشه های زمین شناسی سازمان زمین شناسی یا شرکت ملی نفت، به این اعداد می توان دست یافت و در صورت دسترسی به اینترنت می توان نقشه های ماهواره ای منطقه را بررسی نمود که نشان می دهد در صورت آبگیری کامل سد سیوند، چه گستره ای از دشت پاسارگاد به زیر آب می رود.

پشت هر سد، بخشی از زرفاک دریاچه، ذخیره مرده آب به شمار می آید، یعنی که امکان بهره برداری از آب پشت سد تا این ارتفاع وجود ندارد. حجم این آب مرده حدود ۷۰ تا ۸۰ میلیون متر مکعب است که برای پرکردن آن باید سد را تا ارتفاع ۱۵ متر آبگیری کرد. بر بنیان محاسبات کارشناسان، مجریان تغواص توانت بیش از ۱۰ تا ۱۵ متر را آبگیری کنند، زیرا آبرفت زیر سد و دیواره های دریاچه پشت سد آنقدر

زياد است که آب تايش از آن ارتفاع برگای نمی ماند.

طبق گزارش های زمین شناسی، دیواره های سد در دو سمت سد و دیواره های دریاچه پشت سد از جنس سنگ آهک کاستی است که در تماس با آب حل می شوند و بسیار آبرو هستند. اگر بخواهند سد را آب بند کنند، باید حدود یک میلیون متر مربع سطح دیواره ها را در دو سمت سد و در طول دریاچه آب بند کنند که هزینه آن سرسام آور و بسیار بیشتر از هزینه ساخت خود سد خواهد بود. اگر فقط تا بلندای ۱۰ تا ۱۵ متر آبگیری کنند، این همان بخش ذخیره مرده آب خواهد بود که قابل بهره برداری نیست مگر همان گونه عمل شود که در دوران هخامنشیان عمل می کردند. نیاکان ما در هزاران سال پیش، از ساختار زمین شناسی این منطقه به خوبی آگاه بودند و به همین دلیل فقط به ساخت بنده های کوتاه برای تقسیم آب میان روتاستها و کشاورزان پسته کرده بودند.

واهکارهای پیشنهاد شده

باستان شناسان معتقدند با آبگیری سد سیوند بین ۸۰ تا ۱۷۶ اثر و محوطه باستانی - که هر محوطه شامل اجزای بسیار گوناگونی است - به زیر آب خواهد رفت که اگر در آن میان اشیای آسیب پذیر (فلز، استخوان و عاج، چوب، بافته و مخصوصاً رنگ) وجود داشته باشد برای همیشه از میان خواهد رفت.

در حال حاضر باستان شناسان پس از مستندسازی برخی آثار، برای جلوگیری از تخریب، مجدد آثار را زیر خاک مدفون کرده اند و برخی باستان شناسان نیز ترجیح داده اند که مناطق تاریخی را کاوش نکنند تا از آسیب در امان باندند. باستان شناسان معتقدند که برای جلوگیری از زیر آب رفتن محوطه های تاریخی تباید سد را آبگیری نمود. وزارت نیرو مدعی است که می توانسته در آذرماه سال گذشته سد را آبگیری کند ولی به خاطر نجات میراث فرهنگی این آبگیری را به عقب انتاخه است. این ادعا نمی تواند درست باشد، چرا که در سیزدهم آبان ماه سال گذشته، گروهی از مهندسان سازمان نظام مهندسی ساختمن استان فارس از آن منطقه بازدید کرددند و می توانند گواه باشند که ساخت بدنه سد آغاز نشده بود (عکس های آن موجود است). وزارت نیرو در این یک سال بارها میزان هایی را برای آغاز آبگیری اعلام کرده (اسفند ۱۳۸۴ و اردیبهشت، خرداد و شهریور ۱۳۸۵)، ولی هر بار باز ظاهرا به همان خاطر (دادن زمان به باستان شناسان)، آن را به تعویق انداخته در حالی که اگر فرض ناتمامی سد را به کناری نهش، بنا به گفته های کارشناسان تنها هنگام آبگیری سد، آذرماه و در زمان آخرین سیلاپ های فعلی است. پس نه تنها وزارت نیرو تا کنون برای نجات میراث فرهنگی آبگیری سد را به تعویق نینداخته است، بلکه نالش کرده از میزان حساسیت ها در موعد واقعی آبگیری بکاهد. از سوی دیگر

مذاب کاربرد دارد و شیوه های جدیدی است که باید مطالعات بیشتری روی آن انجام گیرد به ویژه این که این کانی در تنگ بلاغی وجود ندارد، شماری قبور خرسنگی و دو عدد خرفت خانه، هفت کیلومتر مرز سنگی (دیوار دفاعی) مربوط به دوره اشکانی، یک محیط معماری کهن (که در آن دو سکه از دوره قباد اول کشف شد)، یک منطقه تولیدی ابزار آلات کشاورزی (که احتمالاً متعلق به دوران ساسانی است)، روسای ۹ هکتاری ساسانی - اسلامی، کارگاه های منحصر به فرد شراب سازی، سازه های آبی و دفاعی، گورستان بزرگ دوره اشکانی و گورهای سنگی دوره فرمانروایان محلی فارس، ... با پیشنهادی ای به گستره ای ۱۰ هزار سال، از اهمیت بهسازی در بررسی و شناخت تاریخ و فرهنگ ما برخوردار است که آبگیری آن سد می تواند همه این آثار را به زیر غبار فراموش و شاید نابودی ببرد.

پایه ستون و شالی ستونی که مشابه نمونه های تخت جمشید است، ۲۵ قطعه از ۲۵ خمده بزرگ و قمقمه سفالی (یکی از این خمره های خمره ذخیره آذوقه است که با وزنی معادل ۱۲۰ کیلوگرم، بزرگ ترین طرف باستانی ایرانی به شمار می آید). حلقه ای انگشت آهنی، مهر باستانی (مهری با نقوش افقی و قدمت پنج هزار و پانصد ساله که نشان می دهد این منطقه از نظر تجاری اهمیت داشته و از آن جا که مهر، نشان از مالکیت اشخاص دارد می توان به این نتیجه رسید که در دوران باکون، مالکیت شناخته شده بود)، دو مهره سنگی، چرخ نخ رسی، سکه و دستبند شیشه ای اسلامی، کاسه مرمری، سرپیکان های هخامنشی و سلوکی... از جمله یافته های کاوش در تنگ بلاغی هستند که تنها در دو فصل انجام شد در حالی که به باور تنی چند از باستان شناسان کاوشگر در منطقه، تنها برای نجات بخشی محوطه های باستانی این موزه های عظیم تاریخ ایران حداقل چهار سال زمان نیاز است، آن هم در صورتی که محوطه های تازه ای کشف شود. هیأت مشترک ایران - آلمان در آخرین فصل کاوش های خود موفق شد تا با استفاده از روش منه زدن سه محوطه های دیگر را کشف کند (محوطه هایی متعلق به دوران باش - دوره ای آغاز نگارش - و گفتاری - دوره ای عیلام قدیم -).

تاویچجه و موقعیت سد سیوند

تهیه طرح ساخت سد سیوند پس از انقلاب در سال ۱۳۶۷ آغاز شد، هرچند گفته می شود این طرح متعلق به رژیم پیشین ایران بوده و مثاواری آمریکایی بر روی آن کار کرده بود. سپس این طرح به سازمان برنامه و بودجه ارائه شد و عملیات اجرایی ساخت سد از سال ۱۳۷۱ طی مراسمی با حضور آقای هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهور وقت و توسط شرکت سکو - وابسته به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی - آغاز شد. سد سیوند سدی است خاکی - با هسته رسی - و ۵۷ متر ارتفاع که طول تاج آن ۶۰۰ متر است و برآورد می شود دریاچه پشت آن ۲۵۵ میلیون متر مکعب گنجایش خواهد داشت. این دریاچه در شرایط معمولی ۱۱ کیلومترمربع مساحت دارد که این رقم در زمان سیلانی بودن رودخانه به ۱۵ کیلومترمربع خواهد رسید.

هدف از ساخت این سد، کنترل سیلاپ های رودخانه سیوند و آبرسانی به ۹ هزار هکتار از زمین های زیرآبرو شد که شروع شده است. برای سد سیوند با توجه به فرازپیه هایی که در آن ساخته شده، عمر مفید ۵۰ ساله عنوان شده است اما به دلیل این که سد در مسیر سیلاپ هاست و در نتیجه رسوب آن بالا خواهد بود، ممکن است عمر مفید آن کمتر شود. سد دارای سه دریچه زیرین، میانی و زیرین است که در ایران به علت عدم توانایی در رسوب گیری، به سرعت دریچه زیرین از سودده می افتد و بیشتر از دو دریچه دیگر برای هدایت آب سد استفاده می شود. از دید اقتصادی، سدی که باید سه ساله ساخته می شد، ۱۴ سال ساخت آن طول کشیده است. با هزینه ساخت این سد می شد سه سد مشابه را ساخت. این قیاس از نظر هزینه هم همین گونه است. بنابراین، یک سد غیرضروری را با یک طرح و سازه غلط در یک محل نامناسب زمین شناسی (چرا که هنوز مشکل آبرفتی بودن دیواره های حوزه های آبرو زمانی در رسوب گیری، به سرعت دریچه فرهنگی جهانی، در طی نزدیک به پنج برابر زمان واقعی به چند برابر هزینه واقعی بر پا کرده اند و ادامه این روند زیان های اقتصادی سد را بیش تر می کند. فراموش نشود اکثر سرمایه های ملی مزینه شده برای ساخت این سد در یک سال اخیر و هم زمان با اختلاف های به ساخت آن، هزینه شده است.

از سوی دیگر بر پایه مراحل طی شده تا کنون، به نظر می رسد مجریان سد سیوند برآورد درستی از میزان آبگیری، توان آبدیهی رودخانه و گستره دریاچه پشت آن ندارند. گنجایش ذخیره پشت سد ۲۵۵ میلیون متر مکعب را برآورد شده که برایه محاسبات کارشناسان اصلًا از توان آبدیهی رودخانه سیوند خارج است. جریان آب رودخانه می تواند در بهترین شرایط گنجایش مفید ۱۸۰ میلیون متر مکعب را تامین کند که بلندای سد را ۴۰ متر، یعنی ۱۷ متر کوتاه تر از آنچه ساخته شده، تعیین می کند. البته این در صورتی است که سد بتواند این میزان آب را نگه دارد.

طرف دیگر بکوشید تا صدای شما به گوش جهانیان برسد. من نیز به سهم خود در آگاه‌سازی مدیران یونسکو خواهم کوشید. تنگ بلاغی تنها بازمانده راه معروف شاهی در جهان است که با زیر آب رفتن این بخش، تنها شاهد راه‌سازی آن دوران را از دست خواهیم داد.

۳- خدشه دار شدن ثبت جهانی پاسارگاد: در تیرماه سال ۱۳۸۳ در نشست کمیته میراث جهانی یونسکو که در چین برگزار شد، محظوظه باستانی پاسارگاد - که در پیرگیرنده بخشی از تنگ بلاغی نیز هست - به علت دارا بودن شاخه‌های فراوان با صد درصد آرا - که اجتماعی کم‌نظری است - در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسید. این پنجمین محظوظه ایران بود که به ثبت جهانی رسید و با این کار طبق کنوانسیون میراث فرهنگی و تاریخی، اثر ثبت شده باید از سوی کشور نگهدارنده اثر موردن توجه و پژوهه قرار گیرد و هیچ گونه اقدامی در راستای به خطر افتادن آن انجام نشود، اما از سوی دیگر یونسکو نیز برای نگهداری آن از هیچ گونه یاری کوتاهی نخواهد کرد و همچنین با تبلیغات جهانی راه را برای ورود گردشگران پیش هموار خواهد ساخت. بی‌توجهی به اتری ثبت شده در فهرست آثار جهانی و میراث پیش از تواند بار دیگر نظام جمهوری اسلامی را در جایگاهی قرار دهد که چندی پیش با مضل برج جهان‌نمای قرار گرفته بود. این موارد با توجه به تبلیغات جهانی که علیه نظام جمهوری اسلامی وجود دارد می‌تواند در تخریب چهره انسانی و فرهنگی نظام نزد افکار عمومی جهانیان تاثیرگذار باشد، تاثیری که تخریب مجسمه‌های بودا در افغانستان توسط طالبان در پی داشت. علاوه بر آن مجموعه‌ای از معاهدات جهانی مانند «میثاق اجتماعی - فرهنگی» ممل متحدد که ما نیز به آن پیوسته‌ایم قانون‌ساز هستند و ما را به حفظ این میراث بشری ملزم می‌سازند و در ماده ۲۵ آن میثاق هم آشکارا میراث فرهنگی در زمرة حقوق بشر ذکر شده است. هم‌چنین ماده ۲۷ «اعلامیه جهانی حقوق بشر» نیز بر این مهم پای فشرده است. این مواد با توجه به ماده ۹ قانون مدنی ایران در حکم قانون داخلی هستند و هر ایرانی می‌تواند به آن‌ها استناد کند و چون این معاهدات قانون‌ساز بوده‌اند، هر قانونی که بخلاف این‌ها باشد وجاهت قانونی ندارد.

۴- تخریب سازه‌های باستانی بر اثر بالا آمدن میزان آب‌های ذیرزمنی: به واسطه آبرفتی و سست بودن خاک منطقه با بالا آمدن میزان آب ذیرزمنی، زمینه برای آسیب‌رسانی به پی‌سازه‌های دشت پاسارگاد (اعم از کاخ دروازه، کاخ اختصاصی، گور کمپوجیه، تل تخت و به ویژه آرامگاه کوروش که نزدیک‌ترین اثر به سد است) آماده خواهد شد.

۵- تخریب سازه‌های باستانی بر اثر افزایش رطوبت محیط: افزایش رطوبت پس از آبگیری سد و تشکیل دریاچه پشت آن در دراز مدت باعث تغییر اقلیم و آب و هوای (اکوسیستم) شده و آثار سنگی پاسارگاد را - که از جنس سنگ های آهکی و جذب‌کننده رطوبت هستند - از بین خواهد برد. رطوبت اثر مستقیمی بر این آثار داشته و مسائلی چون رویش گیاهان در لایه‌لای سنگ‌ها را به دنبال دارد. آثار پاسارگاد فرسوده‌تر از تخت جمشید هستند و ارتفاعی نسبت به دشت ندارند و به همین دلیل آسیب‌پذیری آن‌ها بسیار بالا است. پیش از این تصور می‌شد که بتوان با استفاده از فناوری از آسیب‌های ناشی از رطوبت جلوگیری نمود اما اکنون مشخص شده که این امکان وجود ندارد و ضرر ناشی از رطوبت بر روی سازه‌های پاسارگاد در دراز مدت قطعی است.

از سوی دیگر در بیشتر مواقع جریان بادی از سمت دره و کوهستان بلاغی به سمت پاسارگاد می‌زد و در صورت ایجاد دریاچه‌ای در آن جا بادی که از آن سو می‌زد رطوبت دره و دریاچه را به پاسارگاد متصل خواهد کرد. با افزایش رطوبت «زو زمینی» و «زیر زمینی» بر میزان رشد گلستان‌ها که یکی از عوامل فرسایشی سازه‌های سنگی است، افزوده خواهد شد. فراموش نشود و سعی این سد و آبگیری آن به گونه‌ای است که آب آن تا ۵۰ سال آینده تخلیه نمی‌شود.

همچنین دریاچه ایجاد شده به عنوان یک مکان تفریحی محسوب خواهد شد و رفت‌وآمد ماشین‌ها و افراد سبب آلودگی می‌شود. کوهستانی بودن منطقه و بارش باران، آلودگی‌ها را به بسیاری از مناطق دیگر منتقل می‌کند که این پدیده از عوامل تخریب اثار به حساب می‌آید (بالایی که بر سر سنگ‌نگاره‌ی بیستون آمد و در عرض چند دهه به اندازه‌ی چند هزاره آسیب دید).

۶- از میان رفتن گذرگاه تاریخی عشایر و مراتع آن‌ها: تنگ بلاغی به دلیل عبور عشایر منطقه و مسیر تاریخی عبور کاروان از اهمیت به سازی برخوردار است. در حال حاضر چهار ایل عمدۀ منطقه در انجام کوچ‌های سالیانه از سردسیر به دلیل میانبر بودن از مسیر این تنگ استفاده می‌کند و برای مدتی - که کوتاه نیست - در آن‌جا اطراف می‌کند. این موضوع از این نظر اهمیت دارد که نشان می‌دهد روند زندگی در این منطقه در یک درازای شکفت‌گذاری می‌باشد. این جاده که در زمان داریوش از کهن‌ترین و بزرگ‌ترین جاده بین‌المللی جهان می‌دانند. این جاده که در زمان داریوش هخامنشی برای پیوند میان شهرهای بزرگ آن دوره ساخته شده بود شوش را به ساراد (پایتخت لیدی که امروزه در غرب ترکیه است) وصل می‌کرد. درباره اهمیت این راه می‌توان سخنان «میریو بوشناکی» معاون فرهنگی سازمان جهانی یونسکو را از نظر گذaran. وی که در دی ماه سال ۱۳۸۳ به دعوت مسئولان «سازمان میراث فرهنگی و گردشگری» به ایران دعوت شده بود تا از لوح ثبت جهانی پاسارگاد پردازد. دریاره نهادهای ناشی از ساخت سد سیوند به مسئولان آن سازمان گفت: «باشد نلاش تبدیل اهمیت تنگ را از لحاظ تاریخی و هوتی به مسئولان کشورتان گوشد کنید. از

با این کار، آرامش را که لازمه‌ی کار باستان‌شناسی است از باستان‌شناسان گرفته است، چرا که آن‌ها باید در فضایی به دور از نشش‌ها به کارشان پردازند، نه این که گاه به گاه خبر آنگیری را به آنها داده و سرعت بیش از اندازه در کار را از آنها بخواهند. هم‌چنین پادآور می‌شود که بیشینه‌ی هزینه‌های ساخت سد درست در همین یک سال که حساسیت‌ها نسبت به آن بالا گرفت، خروج شده است.

از آن‌جا که سد سیوند، سدی خاکی با هسته رسی است اقتضای فنی سد ایجاد می‌کند که آبگیری آن یکباره انجام نشود و به تدریج طی دو سال آبگیری شود. این وضعیت باعث شده تا مجری سد سیوند پیشنهاد دهد: «کارشناسان می‌توانند از این زمان به خصوص در بخش انتهایی سد برای نجات بخشی این محظوظه ها استفاده کنند». در حالی که کارشناسان باستان‌شناسی حداقل زمان مورد نیاز برای تهاجم بخشی این محظوظه ها و نه پژوهشی دائم‌دار را، چهار سال می‌دانند (آن هم به شرطی که محظوظه جدیدی کشف نشود در غیر این صورت بسیاری از محظوظه ها - به جز محظوظه هایی که در همان آغاز آبگیری به زیر آب خواهد رفت - بدون کاوش غرق خواهند شد).

مجری سد سیوند برای حل مشکل رطوبت نیز پیشنهاد کرده است آرامگاه کوروش را ایزوله کنند که این تأثیری بر آسیب‌رسانی آب‌های ذیرزمنی نخواهد داشت. بناد پژوهشی پارسه و پاسارگاد نیز به این بسته کرده است که: «با پایین آوردن میزان آبگیری، میزان رطوبت را کاهش دهیم»، اما کارشناسان محیط زیست این راهکار را مفید نمی‌دانند و معتقدند کاهش میزان آب تأثیری در اندازه سطح آب و در نتیجه در میزان تبخیر آن ندارد. نمایندگان کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی هم در بازدیدی که از منطقه داشتند به این نتیجه رسیدند که با خرد پیشفرته‌ترین دستگاه‌های رطوبت‌سنج این امکان را به وجود آوریم تا پس از آبگیری میزان رطوبت را به دست آوریم تا اگر خطی برای آثار داشت چاره‌جوبی انجام شود، در حالی که با اخراج پاسارگاد نیز توان با آزمون و خطاب برخورد کرد و از سوی دیگر تجزیه‌های مشابه نشان می‌دهد که اگر در آن‌هنجام خطر رطوبت جدی بود، درصد امکان تخلیه‌ی سد از آب و متوقف کردن فعالیت آن چیزی در حد صفر است. کما این که ممکن است تعريف نمایندگان - به ویژه سازمان‌های دولتی - از میزان جدی بودن خطر برای آثار، بسیار متفاوت از آنچه مخصوصان غیردولتی می‌اندیشند باشد.

هم‌چنین برای کاهش رطوبت خاک اطراف دریاچه، طرح درخت کاری پیشنهاد شده است. در حالی که کارشناسان جنگل کاری بر این باورند که درختان هرچند در ایندا - در دورانی که نهال هستند سجدب کنند رطوبت اند ولی پس از آن به علت تبخیر و تعریق که دارند خود باعث افزایش رطوبت می‌شوند.

استفاده از تخریب‌های دیگر کشورهای کهن چون مصر یا چین نیز اگرچه می‌تواند در آینده راهگشا باشد ولی در مورد سد سیوند که نزدیک به چهارینج مراحل ساخت آن به پایان رسیده، مطلوب نیست. در چین در مواردی مسیر رود را تغییر داده اند تا آسیبی به بنای‌های تاریخی وارد نشود و در مصر نیز در مورد سد آسوان، دولت های مصر و سودان با پاره بی‌دریغ کارشناسان جهانی که از طریق یونسکو بسیج شده بودند اقدام به جایه‌جایی معابد بزرگ فیلی، کالاپشا، آمادا و... کردن که این نیز درباره آثار ناشناخته نیز بلاغی نمایندگان پذیر نیست.

مهمنوین آسیب‌های ناشی از آبگیری سد سیوند

۱- به زیر آب رفتن تنگ بلاغی و ناتمام ماندن کاوشها: در همایش آخرین دستاوردهای تنگ بلاغی که ۳۰ دی ماه سال جاری از میزان آوردن کاوشها در داشتگاه تربیت مدرس برگزار شد، در پیشتر گزارش‌های کاوشها باستان‌شناسان از کمبود وقت و دست نخورده ماندن بسیاری از محظوظه ها سخن به میان آوردن تا آسیبی به بنای‌های تاریخی وارد شده بودند و در مصر نیز در مورد سد آسوان، دولت های مصر و سودان با پاره بی‌دریغ کارشناسان جهانی که از طریق یونسکو بسیج شده بودند اقدام به جایه‌جایی معابد بزرگ فیلی، کالاپشا، آمادا و... کردن که این نیز درباره آثار ناشناخته نیز بلاغی نمایندگان پذیر نیست.

۲- از میان رفتن جاده تاریخی تنگ بلاغی: همراه با پیچ و خم بستر طبیعی رودخانه پلوار در امتداد تنگ بلاغی، جاده‌ای سنگ‌فرش وجود دارد که گاه برای عبور آن بخش‌هایی از صخره کوه را تراش داده اند. پژوهشگران این جاده را تنها بخش بازمانده از کهن‌ترین و بزرگ‌ترین جاده بین‌المللی جهان می‌دانند. این جاده که در زمان داریوش هخامنشی برای پیوند میان شهرهای بزرگ آن دوره ساخته شده بود شوش را به ساراد (پایتخت لیدی که امروزه در غرب ترکیه است) وصل می‌کرد. درباره اهمیت این راه می‌توان سخنان «میریو بوشناکی» معاون فرهنگی سازمان جهانی یونسکو را از نظر گذaran.

۳- از میان رفتن جاده تاریخی تنگ بلاغی: همراه با پیچ و خم بستر طبیعی رودخانه پلوار در امتداد تنگ بلاغی، جاده‌ای سنگ‌فرش وجود دارد که گاه برای عبور آن بخش‌هایی از صخره کوه را تراش داده اند. پژوهشگران این جاده را تنها بخش بازمانده از کهن‌ترین و بزرگ‌ترین جاده بین‌المللی جهان می‌دانند. این جاده که در زمان داریوش هخامنشی برای پیوند میان شهرهای بزرگ آن دوره ساخته شده بود شوش را به ساراد (پایتخت لیدی که امروزه در غرب ترکیه است) وصل می‌کرد. درباره اهمیت این راه می‌توان سخنان «میریو بوشناکی» معاون فرهنگی سازمان جهانی یونسکو را از نظر گذaran. وی که در دی ماه سال ۱۳۸۳ به دعوت مسئولان مسئولان «سازمان میراث فرهنگی و گردشگری» به ایران دعوت شده بود تا از لوح ثبت جهانی پاسارگاد پردازد. دریاره نهادهای ناشی از ساخت سد سیوند به مسئولان آن سازمان گفت: «باشد نلاش تبدیل اهمیت تنگ را از لحاظ تاریخی و هوتی به مسئولان کشورتان گوشد کنید. از

زمین مرغوب کشاورزی نابود می شود. این درختان به دلیل واقع شدن در ناحیه روی ایرانی - تورانی از نظر تنوع و ذخیره گاه زنگنه، منحصر به فرد و دارای اهمیت ویژه ای هستند و تخریب این جنگل ها به معنای فنا و نابودی کامل طبیعت منطقه است و حتی با صرف میلیاردها دلار هم امکان احیای این جنگل ها وجود ندارد، چرا که خاک منطقه آن قادر فقیر و خشک است که رویشگاه، توان بازسازی خود را ندارد، زیرا شکل گیری جنگل در حوزه های خشک ایران بر اثر یک فرایند تکامل یافته چندین هزار ساله است و از آن جا که پدیده آلودگی هوا اقلیم های خشک را خشکتر می کند برای جایگزینی حدائق این درخت ها چند صد سال زمان نیاز است با این شرط که اقیم تغییر نکند. بر این اساس حفظ و ارزش جنگل های ایرانی - تورانی این منطقه به همان درجه و حتی شاید مهم تر از جنگل های شمال باشد.

اما آن چه بیش از هر چیز مایه نگرانی است آن که مستولان استان فارس تلاش می کنند تا موافقت سازمان جنگل ها و مراتع و آبخیزداری کشور را برای قطع ۸ هزار اصله درخت موجود در محدوده آبگیری سد سیوند جلب نمایند؛ موافقی که نتواند سنگ بنای مخربی در کشور کذاره شود که حتی تصورش برای دلسویان محیط زیست و منابع طبیعی غیرممکن است. بدعت ناگوار و مخربی که روند رو به تخریب منابع طبیعی را سرعت خواهد پختشید، چرا که از این پس هر سازمان یا نهادی با استناد به چنین عملکردی، برای اجرای پروژه های خود در خواست مجوز قطع درخت خواهد کرد و دیگر هیچ سازمانی نمی تواند مانع از این روند تخریب شود. حدائق سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری قدرت مقابله با آن را خواهد داشت. از سوی دیگر نابودی و تخریب این جنگل ها نه تنها محیط زیست ایران را دچار آشفتگی خواهد کرد بلکه با کاهش اکسیژن بر تلطیف هوای خاورمیانه اثر می کذارد و این احتمال خواهد بود که «تحادیه جهانی حفاظت از منابع طبیعی» که اعلام کرده است تها در کشورهایی فعالیت می کند که قانون منابع طبیعی و مناطق حفاظت شده را رعایت کنند، از همکاری با ایران خودداری نماید.

بر بنیان نظرات کارشناسی و برخلاف نظر مجریان سد، آبگیری سد سیوند بر کشاورزی منطقه نیز اثرات مخربی دارد و هزاران هکتار مرتع و زمین مرغوب زراعتی و خاک زیر آب دفن می شود، در حالی که تولید علوفه فقط یک چهارم ارزش مراع است و سه چهارم ارزش آن مربوط به حفاظت خاک و جلوگیری از فرسایش و میزان نفوذ پذیری آب است. علاوه بر آسیب های عنوان شده این سد مشکلات دیگر نیز می آفریند که از آن جمله اثرات فاجعه بار زیست محیطی آن بر دریاچه نیریز فارس است.

۱۰- ایستادگی در برابر خواست ایرانیان: ایستادگی در برابر خواست مردم از دیگر نتایج آبگیری سد سیوند است. سرمایه ملی هزینه شده برای ساخت این سد - که متأسفانه اکثر آن در یک سال اخیر و هم زمان با اعتراض ها به ساخت آن، هزینه شده ولی با این حال برگشت پذیر است - هیچ قابل قیاس با سرمایه ای انسانی و اثر روانی ناگواری نیست که بر ایرانیان دوستدار میراث فرهنگی این مرز و بوم خواهد داشت.

تنها کافی است که نیم تکاهی به حجم خبرها، گزارش ها و مقاله های مرتبط با این سد داشته باشیم تا بعد وحشتتاً چنین اقدامی بر ما آشکار گردد. یک جست و جوی ایسترنی ساده بیش از بیست هزار لینک فارسی را به ما ارائه خواهد داد که بی نظر است و این تنها حجم نوشته های قرار گرفته بر روی رسانه های الکترونیکی را نشان می دهد و آمار نگرانی های صدها نشریه دانشجویی، صنفی و حتی تخصصی را در بر نمی گیرد که امکان آن را ندارند که بر روی شبکه های قرار بگیرند. در میان این لینک ها می توان نام بسیاری از سایت های معتبر را دید و هم چنین و بلاگ های بیشماری را که توسط جوانان دوستدار تاریخ و فرهنگ این سرزمین تهیه می شوند.

«کمیته بین المللی برای نجات آثار باستانی دشت پاسارگاد» در خارج از ایران تاکنون نزدیک به ۶۰ هزار امضا کرد آورده است (savepasargad.com) و همچنان پی گیر این موضوع است و در درون ایران هم نزدیک به چهل هزار امضا گرد آورده شد (sivand.com و parspetition.com) در این مدت شماری از موسسه های فرهنگی، نهادهای دولتی و غیردولتی با صدور بیانیه هایی خواستار توقف اجرای طرح، و بررسی تمامی جواب امر بیش از آبگیری سد شدن، از جمله ای این مراکز، فرهنگستان هنر است که با صدور بیانیه ای نگرانی خود را از وارد آمدن خسارت به آثار تاریخی و با ارزش منطقه اعلام کرده است...

استنادی را استخراج کرد. بسته شدن مسیر کوچ عشاری و به زیر آب رفتن یکی از استقرار گاه های کوچ نشینان در منطقه، یکی از نتایج آبگیری سد سیوند است اما آخرین ضرر نیست. با آبگیری سد سیوند مراتع عشاری که یکی از جاذبه های گردشگری ایران به شمار می روند نیز نابود می شود. مهندس مختار نجفی کشکولی، مدیر کل امور عشاری استان فارس با تأیید این مطلب و ضمن تقسیم عشاری به دو دسته مراتع دار و کوچ نشین می افزاید: این سد برای مراتع داران که از طایفه باصری هستند خطر بیشتری دارد چرا که مراتع و چراگاه های آنها زیر آب می رود.

۷ - محبو و ضعیت توپوگرافی منطقه بلاغی: بر پایه نظرات کارشناسی پرسور «شهریار عدل»، باستان شناس ایرانی و کارشناس پرونده های ثبت میراث جهانی در ایران - انسان وارسته ای که با کوششی طاقت فرسا زمینه ثبت جهانی بسیاری از آثار ایران را فراهم آورده - آبگیری سد سیوند باعث می شود رسوبات زیادی از طریق رودخانه پلوار پشت سد جمع شود و همین موضوع نیز باعث پایان بخشیدن به عمر سد می شود. از سوی دیگر این رسوبات سطح دریاچه سد را پر می کند و به همین علت وضعیت توپوگرافی منطقه نیز محو می شود و باستان شناسانی که در آینده به دره بلاغی می آیند، نمی توانند محل آثار را شناسایی کنند. سد سیوند، سدی خاکی با هسته رسی است که عمر آن حداقل ۱۰۰ سال تخمین زده می شود. پس از این زمان، سد به علت رسوباتی که در پشت آن جمع می شود، به صورت آبشار در مردم آبداماسطع دریاچه آن که همان دره بلاغی و آثار باستانی موجود در آن است از رسوبات پر می شود.

۸ - احتمال وقوع زمین لرزه پس از آبگیری سد سیوند: بر بنیان نظریه کارشناسی مژگان میرمحمدی، متخصص زئومورفولوژی (زمین ریخت شناسی) احتمال وقوع زمین لرزه پس از آبگیری احتمالی سد سیوند وجود دارد. چنین اتفاقاتی در نقاط دیگر دنیا هم دیده شده است. برای نمونه در سال ۱۹۶۳ زمین لرزه شدیدی در دریاچه سد «واجونت» روی داد. این سد در شمال شرقی کشور ایتالیا واقع است و این زلزله موجب تحریک گسل های فعال منطقه و تخریب کوه مجاور دریاچه شد. شدت زلزله و تخریب کوه به حدی بود که هم موجب ویرانی منطقه شد و هم فرو ریختن کوه در درون دریاچه باعث ایجاد موج های بزرگ و عظیمی شد که از هم مسو به اطراف پراکنده شدند و شهر کوچکی به نام «لانگرون» را کاملاً نابود کرد. این اتفاق تنها ناشی از وزن آب دریاچه سد واجونت بود، سدی که در نوع خود در شمار سدهای نه چندان بزرگ بود. چنین واقعه ای یکبار دیگر نیز در سال ۱۹۷۷ در هندوستان اتفاق افتاد. این زمین لرزه نیز بر اثر وزن آب پشت سد «کوینا» در ایالت «ماهاراشترا» به وجود آمد و موجب تخریب وسیع منطقه و مرگ صدها نفر شد. کشور چین نیز که اکنون در حال ساخت بزرگترین سد جهان به نام «سد دره» است، به دلیل سابقه تخریب های ناشی از زلزله در سدهای جهان، اقدام به نصب دستگاه های اندازه گیری میزان جابجایی گسل های منطقه کرده است. بنابراین این علاوه بر همه خطرات ممکن برای آثار باستانی پاسارگاد و تنگ بلاغی، باید احتمال وقوع یک زمین لرزه ناشی از وزن آب دریاچه سد را نیز در نظر داشت. به ویژه که گسل های فعال فراوانی در سراسر منطقه وجود دارند. با توجه به نزدیکی سد سیوند با منطقه باستانی پاسارگاد، در صورت وقوع زمین لرزه، تخریب آثار باستانی پاسارگاد امری حتمی و قطعی است.

۹ - آسیب های زیست محیطی ناشی از آبگیری سد سیوند: تخریب جنگل ها، مراتع، گنجینه های زنگنه و زمین های کشاورزی از اثرات زیان بار آبگیری سد سیوند است. طبق مصوبات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در ساخت هر پروژه بزرگ کشوری از جمله سدسازی باید گزارش هایی آینده نگر شامل نتایج بررسی های مختلف در حوزه هایی نظری زمین شناسی، عمران، اقتصاد و محیط زیست ارائه شود ولی در مورد سد سیوند این گزارش ها به ویژه در مورد آسیب های زیست محیطی ارائه نشده است. بر اساس نظر باستان شناسان و گیاه شناسان به علت بکر بودن تنگ بلاغی گیاهانی در این منطقه وجود دارد که علاوه بر این که یک گنجینه زنگنه غنی است در صورت انجام مطالعات کامل بر روی آنها می توان به نوع گل ها، درختان و پوشش گیاهی که در باغ های پاسارگاد وجود داشته، پی برد ولی با آبگیری سد سیوند این پوشش گیاهی نادر به زیر آب خواهد رفت. از سوی دیگر بر پایه نظر کارشناسی دکتر پیمان یوسفی آذری، مدیر کل دفتر جنگل های خارج از شمال سازمان جنگل ها و مراتع، با آبگیری سد سیوند حدائق ۸ هزار اصله درخت از ساله ۵۰۰ ساله و هزاران هکتار مراتع و

